

Девід Істон

(нар. в 1917 р.) – один із провідних американських політологів. У 1968 – 1969 рр. президент Американської асоціації політичних наук. У 1984 р. був обраний на пост віце-президента Американської академії наук і мистецтв.

Основний внесок Істона в політичну науку пов'язаний з адаптацією і застосуванням принципів і методів системного аналізу до вивчення функціонування політичних систем, а також з дослідженням проблем політичної соціалізації.

Акцентує свою увагу на мінливості та динамічності політичних систем, на ролі різних структур у підтриманні безперервності функціонування політичної системи. Визначає політичну систему як взаємодії, за допомогою яких у суспільстві здійснюється розподіл цінностей і на цьому ґрунті запобігають конфліктам між членами суспільства. Розглядаючи політичні системи, використовує кібернетичний принцип виміру показників функціонування системи на її «вході» (запити та потреби громадян) і на «виході» (рішення та дії влади).

Основні праці: *«Політична система»* (1953), *«Системний аналіз політичного життя»* (1965), *«Розвиток політичної науки: Порівняльний огляд»* (1991) та ін.

Питання, що надає сенс і мету строгому аналізу політичного життя як поведінкової системи, наступне: яким чином політичним системам вдається виживати як у стабільному, так і у мінливому світі? Пошук відповіді, зрештою, дозволяє нам зрозуміти те, що можна назвати життєвими процесами політичних систем, тобто фундаментальні функції, без яких жодна система не може тривалий час існувати, а також типові способи реакцій, за допомогою яких систем вдається їх підтримувати.

Аналіз цих процесів, а також природи і характеру реакцій політичних систем я вважаю центральною проблемою

політичної теорії. Хоча в підсумку я прийду до висновку, що корисно розглядати політичне життя як складний комплекс процесів, за допомогою яких певні типи «входів» (inputs) перетворюється на «виходи» (outputs) (назвемо їх владними рішеннями і діями), спочатку корисно застосувати більш простий підхід. Чи правомірно почати вивчення політичного життя як поведінкової системи, що перебуває в певному середовищі, з якою ця система взаємодіє. При цьому необхідно враховувати кілька істотних моментів, імпліцитно присутніх у цій інтерпретації. По-перше, така точка відліку теоретичного аналізу припускає без подальшого дослідження, що політичні взаємодії в суспільстві є системою поведінки. Це твердження розчаровує своєю простотою.

Але справа в тому, що, якщо поняття системи використовується з достатньою суворістю і з урахуванням усіх внутрішньо йому властивих наслідків, воно представляє вихідну точку, рухаючись від якої можна отримати безліч висновків у подальшому аналізі. По-друге, в тій мірі, в якій ми можемо ефективно розглядати політичне життя як систему, певне, що її не слід вивчати як існуючу у вакуумі. Її слід розглядати у фізичному, біологічному, соціальному і психологічному оточеннях. Тут знову емпірична тривіальність цього твердження не повинна затуляти від нас його ключове теоретичне значення. Якщо б ми ігнорували твердження, що здається настільки очевидним, було б неможливо закласти основу аналізу феномену виживання політичних систем у стабільному або мінливому світі. Тут ми переходимо до третього пункту.

Уточнення того, чим є різні види оточення, корисне і необхідне, оскільки політичне життя є відкритою системою. Внаслідок її власної природи як соціальної системи, виділеної з інших соціальних систем, вона схильна до їхнього постійного впливу. З цих систем виходить постійний потік подій і акцій, що визначають умови, в рамках яких елементи політичної системи повинні діяти. І нарешті, той факт, що деякі політичні системи виживають, як би на них не впливало оточення, означає, що вони повинні мати здатність реагувати на впливи і тим самим адаптуватися до мінливих умов. Як тільки ми визнаємо, що політичні системи можуть бути адаптивними, а не просто пасивно

сприймають вплив середовища, відразу з'являються нові можливості теоретичного аналізу.

У внутрішній організації політичної системи ключовою властивістю, що характерна і для інших соціальних систем, є виключно гнучка здатність реакції на умови свого функціонування. Дійсно, політичні системи включають найрізноманітніші механізми, за допомогою яких їм вдається справлятися з бурхливими впливами середовища. За допомогою цих механізмів вони можуть регулювати свою поведінку, трансформувати внутрішню структуру і навіть змінювати фундаментальні цілі.

На відміну від соціальних систем небагато типів систем володіють цією властивістю. На практиці ті, хто вивчає політичне життя, повинні просто виходити з цього, навіть аналіз на рівні здорового глузду вимагає визнання цієї передумови. Однак зазначена особливість політичних систем рідко враховується в теоретичних побудовах як центрального компонента; її наслідки для внутрішньої поведінки політичних систем ніколи чітко не формулювалися і не досліджувалися. Найважливішим недоліком аналізу рівноважних станів (чи аналізу, що превалює в політологічному дослідженні) є те, що він фактично нехтує здатністю систем справлятися з мінливим впливом середовища. Хоча рівноважний підхід рідко розробляється в чистому вигляді, він пронизує значну частину політологічних досліджень, особливо при вивченні політики груп і міжнародних відносин.

Природно, що підхід, заснований на тому, що політична система прагне підтримувати стан рівноваги, повинен припускати наявність зовнішніх впливів. Саме вони призводять до того, що відносини влади в політичній системі виходять з передбачуваного стабільного стану. Потім зазвичай система досліджується в рамках припущення, нерідко імпліцитного, її повернення до вихідного стабільного стану. Якщо системі цього не вдається, її розглядають як таку, що рухається до нового стану рівноваги, який повинен бути зазначений і описаний. Ретельний аналіз використовуваної мови показує, що рівновага і стабільність означають при цьому одне і те ж. У роботі «Межі застосовності моделі рівноваги в соціальному дослідженні» я обговорюю труднощі, які випливають з цієї обставини, що вчені, зазвичай, не розмежовують у необхідній мірі поняття «стабільність» і «рівновага». Ми часто вважаємо, що рівновага повинна обов'язково мати певне відношення до

стабільного стану, але в дійсності існує принаймні ще два типи рівноваги – нейтральна і нестабільна.

На шляху ефективного застосування поняття «рівноваги» для аналізу політичного життя існує безліч концептуальних і емпіричних труднощів. Серед цих труднощів дві мають особливе значення в даному контексті. По-перше, рівноважний підхід створює враження, що елементи системи мають тільки одну основну мету: шляхом подолання зовнішніх впливів здійснити повернення до вихідної точки рівноваги чи рухатися до будь-якої нової точки рівноваги. Зазвичай при цьому мають на увазі, хоча б імпліцитно, прагнення до стабільності, якщо б стабільність була найбільш бажаним станом.

По-друге, недостатньо уваги приділяється формулюванню проблем, що стосуються вибору конкретного шляху повернення системи у вихідну точку рівноваги або досягнення нею нової точки рівноваги. Але ж ці проблеми мають суттєве теоретичне значення. Неможливо зрозуміти процеси, що забезпечують здатність того чи іншого типу політичного життя відтворювати себе, якщо його цілі або форма реакцій з боку суспільства вважаються наперед заданими. Система цілком може мати інші цілі, ніж досягнення тієї чи іншої точки рівноваги. Навіть якщо поняття «стан рівноваги» використовувалося тільки як ніколи недосяжна на практиці теоретична норма (Й. Шумпетер обговорює поняття «рівновага» як теоретичну норму), воно дозволило б створити менш корисні теоретичні апроксимації реальності, ніж коли приймаються до уваги інші можливості. Мені видається більш ефективним підхід, у рамках якого визнається, що окремі елементи системи можуть іноді здійснювати дії, що сприяють руйнуванню попереднього стану рівноваги, або навіть підтримувати перманентний стан нерівноваги. Типовим випадком подібного роду є, наприклад, той, коли влада прагне зберегти своє становище, підтримуючи внутрішню нестабільність або перебільшуючи зовнішню загрозу.

Далі, загальною властивістю всіх систем є їх здатність амортизувати спектр зовнішніх впливів позитивного, конструктивного й інновативного плану, усунути або абсорбувати вплив будь-яких підбурюючих сил. Система аж ніяк не обов'язково реагує на зовнішні впливи лише шляхом коливання поблизу вихідної точки рівноваги або рухаючись до точки нової рівноваги. Вона може справлятися із впливом, прагнучи змінити своє

оточення таким чином, щоб взаємодія між нею і цим оточенням не призводило до зростання напруги; елементи, що зазнали зовнішнього впливу системи, можуть навіть настільки суттєво трансформувати відносини між собою, модифікувати власні цілі і способи дій, що система зможе значно краще справлятися з впливом середовища. За допомогою цього й інших способів система здатна творчо і конструктивно відповідати на зовнішні впливи.

Цілком очевидно, що прийняття аналізу рівноважних станів у якості методологічної основи, хоча б і в неявній формі, ускладнює виявлення тих цілей системи, які не можуть бути зведені до досягнення стану рівноваги. При цьому настільки ж важко вказувати і аналізувати шляхи досягнення цих альтернативних цілей. Для будь-яких соціальних систем, включаючи політичні, адаптація являє собою щось більше, ніж просте пристосування до ситуації. Вона включає безліч різноманітних дій, обмежених тільки людською майстерністю, винахідливістю, ресурсами, за допомогою яких відбувається модифікація, здійснюються фундаментальні зміни і контроль зовнішнього середовища, самої системи або того й іншого разом. У підсумку система набуває здатності успішно парировати або амортизувати будь-які потенційно стресові для неї впливи.

Системний аналіз дозволяє розробити більш гнучку та ефективну теоретичну структуру, ніж той рівень теоретичного аналізу, який досяжний у рамках добре розвиненого рівноважного підходу. Однак спочатку необхідно вказати і описати основні системні поняття. Ми можемо визначити систему як деяке різноманіття змінних незалежних від ступеня їх взаємозв'язку. Причина, за якою таке визначення є кращим, полягає в тому, що воно звільняє нас від необхідності сперечатися з приводу того, чи можна вважати політичну систему справді системою.

Єдино важливим питанням у цьому випадку буде, чи є різноманіття, що розглядається нами як система, по-справжньому цікавим для аналізу. Чи зможемо ми за допомогою такої системи зрозуміти і пояснити певні суттєві для нас аспекти людської поведінки? Як я вже зазначав у «The Political System», політична система може бути визначена як сукупність тих взаємодій, за допомогою яких цінності авторитарним способом приносяться в суспільство, це саме те, що відрізняє політичну систему від інших

взаємодіючих з нею систем. Оточення політичної системи можна розділити на дві частини: інтрасоцієтальне і екстрасоцієтальне.

Перше складається з трьох систем, які не є політичними у відповідності з нашим визначенням природи політичних взаємодій. Інтрасоцієтальні системи включають такі численні типи поведінки, відносин, ідей, як економіка, культура, соціальна структура, міжособистісні відносини. Вони є функціональними сегментами суспільства, компонентом якого є і сама політична система. У даному конкретному суспільстві системи, відмінні від політичної, виступають джерелом безлічі впливів, у сукупності визначають умови дії політичної системи. У світі, де постійно формуються нові політичні системи, ми можемо знайти чимало прикладів того, коли мінливі економіка, культура чи соціальна структура можуть впливати на політичне життя.

Інша частина оточення політичної системи екстрасоцієтальна, включає всі системи, що є зовнішніми щодо даного суспільства. Вони виступають функціональними компонентами міжнародного співтовариства, суперсистеми, елементами якої можна вважати конкретні суспільства. Міжнаціональна система культури – приклад екстрасоцієтальної системи. Обидва ці класи систем – інтра- і екстрасоцієтальні, – які ми розглядаємо як зовнішні щодо політичної системи, утворюють повне оточення політичної системи. Вони можуть служити джерелом стресів політичної системи. Впливи, що збурюють, – поняття, за допомогою якого можна ефективно описувати впливи повного оточення на політичну систему і викликані ними зміни цієї системи.

Не всі впливи, що збурюють, створюють напругу в політичній системі: деякі сприяють виживанню системи, інші є нейтральними в значенні здатності викликати стрес. Але деякі впливи можна вважати такими, що здатні призводити політичну систему до стресу. Коли слід говорити про те, що стрес настав? Це питання достатньо складне, відповідь на нього передбачає введення декількох додаткових понять. Усі політичні системи як такі, оскільки вони володіють певною живучістю, обов'язково виконують дві наступні функції. По-перше, вони повинні бути здатні пропонувати суспільству цінності і, по-друге, змушувати більшість його членів визнавати їх як обов'язкові, принаймні майже завжди.

Ці дві властивості виділяють політичні системи серед інших типів соціальних систем. Отже, ці дві відмінних властивості, – пропозиція цінностей суспільству і відносна частота їх визнання останнім – є суттєвими змінними політичного життя. Їх наявність можна вважати необхідною умовою того, що остання існує. Ми можемо тут прийняти як аксіоми, що жоден тип суспільства не міг би реалізуватися без тієї чи іншої політичної системи. Однією з важливих причин для введення цих суттєвих змінних є те, що вони дозволяють більш точно встановити, де і як впливи на систему загрожують викликати її стрес. Можна сказати, що стресова ситуація виникає, коли з'являється небезпека, що суттєві змінні можуть вийти за межі своїх критичних значень. Це може бути пов'язано з тим, що відбувається в оточенні системи, – вона може піддатися повному військовому розгрому або суворій економічній кризі, що викликає загальну дезорганізацію політичної системи і різке зростання нелояльності до неї. Припустимо, що внаслідок такої ситуації або влада виявляється не в змозі приймати необхідні рішення, або ці рішення не будуть виконуватися. У цьому випадку внесення владою цінностей у суспільство виявиться неможливим і, як наслідок, суспільство вибухне через нездатність політичної системи виконувати одну зі своїх найважливіших функцій, пов'язану з регулюванням поведінки його членів. Зазначений випадок якраз і буде відповідати стресу політичної системи, настільки сильного, що будь-які можливості для виживання в даному суспільстві практично зникли. Але нерідко руйнування політичної системи не є настільки повним і незворотним і система, яка пережила стрес, у тій чи іншій формі виживає.

Незважаючи на кризу, влада може зберегти здатність приймати певні рішення і хоча б з деякою мінімальною частотою домагатися їх виконання. При цьому якась частина проблем, які потребують політичного вирішення, буде знаходитися під контролем. Іншими словами, не завжди суттєві змінні повністю виходять за межі нормального діапазону змін. Трапляється, що сфера цих змін як би дещо зміщена в порівнянні з нормальною ситуацією, коли влада, наприклад, частково не здатна приймати необхідні рішення і домагатися їх виконання з потрібною регулярністю.

У таких умовах суттєві змінні в цілому не виходять за межі допустимого діапазону змін, вони піддаються стресу, але залишаються в межах критичних точок. І доти доки політична

система здатна утримувати свої суттєві змінні в цих межах, можна стверджувати, що вона має здатність до виживання. Як ми показали вище, кожна політична система характеризується властивістю в тій чи іншій мірі справлятися зі стресом своїх істотних змінних. Це не означає, що результат поведінки системи завжди саме такий; система може зруйнуватися саме з тієї причини, що виявилася нездатною прийняти адекватні та ефективні заходи щодо наближення стресу. Але саме здатність системи відповідати на стрес має вирішальне значення.

Тип відповіді системи дозволяє оцінити ймовірність того, що вона зуміє подолати ситуацію стресу. Питання про характер реакції політичної системи на стрес може продуктивно досліджуватися в рамках системного аналізу політичного життя. Особливо перспективним можна вважати вивчення поведінки елементів політичної системи в тому відношенні, наскільки буде посилювати або пом'якшувати стрес її істотних змінних ця поведінка. Однак залишається невирішеною фундаментальна проблема: як саме умови, що потенційно здатні викликати стрес, в оточенні політичної системи співвідносяться і взаємодіють з нею? В решті-решт навіть з позицій здорового глузду представляється очевидним, що існує величезна безліч зовнішніх впливів на систему.

Чи варто розглядати кожен змінюваний елемент системи як ізольоване одиничне збурення, конкретні наслідки якого повинні вивчатися незалежно від дії інших збурень? Якби такий спосіб дослідження був єдино можливим і прийнятним, то труднощі системного аналізу проблеми могли б виявитися нездоланими. Але якщо шукати ефективний метод вивчення впливу оточення на політичну систему, треба прагнути до максимально можливої редукації величезної безлічі впливів до обмеженого числа індикаторів. Я вважаю, що слід намагатися робити це, використовуючи поняття «входи» і «виходи». Як можна описувати ці «входи» і «виходи»?

Оскільки я проводжу аналітичне розмежування між політичною системою і параметричними щодо неї або оточуючими її системами, то корисно інтерпретувати взаємодії, пов'язані з поведінкою елементів цих систем, як обміни, або трансакції, які можуть перетинати кордони політичної системи. Про обміни ми будемо говорити, якщо необхідно підкреслити взаємний зв'язок політичної системи з її оточенням. За допомогою терміна

транзакція буде підкреслено факт однонаправленої дії оточення на політичну систему або зворотної дії за умови нехтування часом зворотної реакції відповідних систем. До цього моменту все уявляється досить безперечним. Якби системи не були пов'язані, то все аспекти поведінки, що аналітично фіксуються, в суспільстві були б незалежні один від одного. А це насправді не так. Однак констатація факту взаємодії різних систем у суспільстві – щось більше, ніж простий трюїзм. Справа в тому, що тут вказується спосіб, за допомогою якого величезна кількість складних взаємодій виявляється можливим редукувати до теоретично й емпірично доступним для огляду величинам.

Завершуючи розгляд цього питання, зазначу, що мною запропонований метод підсумовування найбільш значущих та істотних впливів на політичну систему та подання їх у вигляді кількох індикаторів. Аналізуючи останні, ми отримуємо можливість оцінювати найближчі і більш віддалені впливи подій, що відбуваються у зовнішньому середовищі, на політичну систему. Маючи на увазі цю задачу, я позначив ефекти, що переносяться через кордон однієї системи на деяку іншу систему, як виходи першої системи і – симетрично – входи другої. Транзакція, або обмін між системами, при цьому розглядається як взаємозв'язок між ними у формі відносини «вхід-вихід».

Значення поняття «входи» полягає в тому, що з його допомогою ми отримуємо можливість характеризувати сумарний ефект дії безлічі різнорідних умов і подій, що відбуваються в оточенні політичної системи, на саму цю систему. Без використання даного поняття було б важко визначити в точному операціональному значенні, який вплив поведінка різних секторів суспільства здійснює на події у політичній сфері. «Входи» можуть виконувати функції сумарних змінних, які узагальнюють у концентрованому вигляді все, що відбувається в середовищі, що оточує політичну систему, що може сприяти політичному стресу. Тому поняття «входи» служить потужним аналітичним інструментом. Кордони, в межах яких «входи» можуть служити сумарними змінними, залежать від того, яке визначення дано першим. Можна розглядати їх у найширшому значенні. У такому випадку ми зможемо інтерпретувати як будь-яку зовнішню щодо системи подію, яка змінює систему, модифікує її або взагалі впливає на неї будь-яким чином. Мої зауваження стосуються лише

до зовнішніх джерел, що відіграють роль «входів». Але можливі і «внутрішні входи», що є результатом дії внутрішніх джерел. Але якщо б ми стали використовувати поняття «входи» в настільки широкому значенні, нам ніколи не вдалося б вичерпати список входів, що впливають на систему. Потенційно будь-яка мінімально значуща подія або зміна умов в оточенні політичної системи можуть здійснити деякий вплив на неї. Настільки широке використання поняття «входи» фактично може призвести до того, що його функції, пов'язані з більш адекватним, що відповідають завданням дослідження моделюванням політичної реальності, не будуть виконані. Як вже зазначалося, ми можемо істотно спростити аналіз впливу з боку зовнішнього середовища, якщо обмежимо нашу увагу кількома видами «входів», які можуть розглядатися як індикатори, що підсумовують найбільш важливі ефекти в плані їх внеску в стрес системи. Мова про ті ефекти, які перетинають кордон, що відокремлює параметричні системи від політичних і впливають на останні.

Таким чином ми позбавляємося від необхідності вивчати і простежувати окремо наслідки кожного з багатьох типів подій в оточенні політичної системи. Як ефективний теоретичний інструмент, може бути корисним розгляд основних впливів з боку середовища на політичну систему у формі двох головних входів: вимог і підтримки. З їх допомогою широкий спектр подій і видів активності в середовищі може бути підсумований, відображений і вивчений в плані їх впливу на політичне життя. Отже, існують ключові індикатори, що вказують, яким шляхом фактори зовнішнього оточення впливають на політичну систему.

Можна це висловити і так, що, вивчаючи флуктуації входів, які є комбінацією вимог і підтримки, ми отримуємо можливість ефективного опису результату впливу зовнішнього оточення на політичну систему. Аналогічним чином поняття виходи допомагає нам вивчати усі ті незчисленні наслідки поведінки елементів політичної системи для її оточення. Наше перше завдання, звичайно, полягає в тому, щоб дослідити функціонування політичної системи. Для розуміння політичних явищ як таких ми не повинні концентрувати наші зусилля на тих наслідках, які політичні дії здійснюють у навколишніх системах. Ця проблема може більш глибоко аналізуватися теоріями функціонування

економіки, культури чи будь-якою іншою параметричною системою.

Але активність елементів політичної системи може мати деяке значення для її власного стану в майбутньому. У тій мірі, в якій це саме так, ми не можемо повністю відволіктися від тих дій, які виходять із системи в її оточення. Як і у випадку «входів», однак, існує величезне багатоманіття типів активності всередині політичної системи. Яким чином тоді виділити саме ті типи активності, які важливі для розуміння способів виживання цих систем? Корисним методом спрощення та організації емпіричних даних про поведінку елементів системи (що відображається в їхніх вимогах і підтримки) є їхнє уявлення в термінах того, як «входи» перетворюються в те, що можна назвати «політичні виходи».

Це є рішення і дії влади. «Виходи» не тільки впливають на оточення політичної системи, але і дозволяють визначати і коригувати у кожному новому циклі взаємодії відповідні «входи» системи. При цьому утворюється контур зворотного зв'язку, що відіграє важливу роль у поясненні процесів, які допомагають системі справлятися зі стресом. Цей зв'язок дає можливість системі використовувати свій попередній і сьогоднішній досвід для того, щоб намагатися вдосконалити свою майбутню поведінку. Коли ми говоримо про політичну систему як діючу, то треба пам'ятати, що її не слід уявляти як щось монолітне. Для того, щоб забезпечити можливість колективної дії, в ній існують ті, хто виступає від імені або в ім'я системи.

Ми можемо визначити їх як влада. Якщо необхідно здійснити дії щодо задоволення деяких вимог або створити умови для такого задоволення, інформація про результативність «виходів» повинна досягати хоча б цієї влади. За відсутності інформаційного зворотного зв'язку про процеси, що відбуваються в системі, влада буде діяти наосліп. Якщо відправною точкою нашого дослідження є здатність системи до виживання і якщо ми вважаємо одним з істотних джерел стресу падіння рівня її підтримки нижче деякого мінімального рівня, то слід визнати надзвичайну важливість інформаційного зворотного зв'язку для влади. Контур зворотного зв'язку сам містить ряд елементів, які заслуговують детального вивчення.

Він включає виробництво «виходів» владою, реакцію членів суспільства на ці «виходи», передачу інформації про цю реакцію

владі і, нарешті, можливі подальші дії влади. Таким чином постійно приходять в рух нові цикли виходів, відповідей, інформаційного зворотного зв'язку і реакцій влади, створюючи безперервний ланцюг взаємопов'язаних дій. Наявність зворотного зв'язку здійснює тим самим істотний вплив на здатність політичної системи справлятися зі стресом і виживати. З вищевикладеного очевидно, що застосовуваний тип аналізу дозволяє і навіть вимагає від нас досліджувати політичну систему, використовуючи динамічні змінні. Ми не тільки приходимо до розуміння того, як політична система діє за допомогою своїх «виходів», але стає зрозумілим той факт, що все, що відбувається в системі може мати наслідки для кожної наступної стадії її поведінки. Тому видається нагальним завданням інтерпретація політичних процесів як безперервного і взаємопов'язаного потоку поведінки. Якби ми задовольнилися в цілому статичною моделлю політичної системи, то на цьому можна було б поставити крапку. Дійсно, в більшості політологічних творів саме це і робиться. У них досліджуються складні процеси і механізми прийняття та реалізації рішень.

Отже, доти, доки ми цікавимося тим, які фактори і як саме впливають на вироблення і здійснення політичних рішень, модель можна вважати адекватною як для першого мінімального наближення. Проте ключовою проблемою політичної теорії є не просто розробка концептуального апарату для розуміння факторів, що впливають на всі типи рішень, що приймаються в системі, інакше кажучи, формулювання теорії алокації політичних ресурсів. Теорія повинна пояснити, за допомогою яких механізмів системі вдається виживати протягом тривалого часу і як вона долає стрес, який може настати в будь-який момент. З цієї причини недостатньо розглядати «виходи» політичної системи як певне абсолютне завершення політичних процесів і відповідно нашого аналізу. У цьому плані можна відзначити, що частиною моделі є зворотні зв'язки, які виступають як найважливіший фактор, що визначає поведінку системи.

Саме наявність зворотного зв'язку спільно зі здатністю політичної системи здійснювати конструктивні дії створює передумови для адаптації системи або подолання можливого стресу. Таким чином, системний аналіз політичного життя спирається на уявлення про систему, що знаходиться в деякому середовищі і яка піддається зовнішнім впливам, що загрожують

вивести суттєві змінні системи за межі їх критичних значень. У рамках цього аналізу важливим є припущення про те, що для того, щоб вижити, система повинна бути здатна відповідати за допомогою дій, що усувають стрес. Дії влади мають ключове значення у цьому контексті.

Але для дій, причому осмислених і ефективних, влада повинна мати можливість отримувати необхідну інформацію про те, що відбувається. Володіючи інформацією, влада може бути здатною забезпечувати протягом деякого часу мінімальний рівень підтримки системі. Системний аналіз дозволяє поставити ряд ключових питань, відповіді на які допомогли б зробити більш насиченою конкретним змістом представлену тут схематичну модель. Яка насправді природа тих впливів, яким піддається політична система? Як вони передаються системі? Якими способами, якщо такі існують, системи найчастіше прагнуть долати стреси? Які типи процесів зворотного зв'язку повинні існувати в будь-якій системі, якщо самі умови її функціонування змушують систему набувати і накопичувати потенціал, який дозволяє діяти в напрямку ослаблення стресу? Як різні типи політичних систем – сучасні і ті, що розвиваються, демократичні й авторитарні – відрізняються типами своїх входів і виходів, своїми внутрішніми процесами і зворотними зв'язками? Як ці відмінності впливають на здатність системи до виживання, коли вона піддається впливу стресу? Завдання побудови теорії полягає, звичайно, не в тому, щоб вже на початку дослідження одержати достовірні неповні відповіді на ці питання. Швидше, завдання полягає в тому, щоб правильно ставити проблеми і намічати ефективні шляхи їх вирішення.

Друкується за: Истон Д. Категории системного анализа политики / Д. Истон // Антология мировой политической мысли. В 5-ти томах. – Т. 2. – М. : Мысль, 1997. – С. 630–642.